

Oponentský posudek diplomové práce Bc. Ludmily Rakové
„Otisk proměn společnosti v podobě Přírodního parku Bezručovo údolí.

Krajinně-ekologické vztahy a souvislosti v mé rodné krajině“

Vedoucí práce: Ing. Michael Bartoš, CSc.

Oponent: PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Katedra sociální a kulturní ekologie

Praha 2013

Obecně spadá **téma** do prací řešících problematiku vztahu člověka a krajiny. Zde existuje poměrně široký proud literatury, o kterém má autorka předkládané práce dobrý přehled, od estetiky, přes sociálně laděné práce až po krajinnou ekologii. To však neznamená, že je to téma vyřešené nebo okrajové, naopak, dotýká se každodenního života, dlouhodobých ekologických a kulturních zdrojů společnosti. Krajina není jen luxusem volného času, něčeho „potom“, po všem důležitějším, produktem zdeformovaného myšlení o základně a nadstavbě tentokrát v pravicově politické dikci. Téma, ač se zdá nenápadné a lokální, ukazuje naléhavost stavu krajiny i společnosti, ukazuje společnost na rozcestí hodnot.

Téma se dotýká mnoha oblastí a je pokusem o syntetické uchopení proměn vztahu člověka a krajiny na konkrétním území Bezručova údolí. Je to obtížné téma a ne vždy se jej podařilo udržet ve vyrovnané podobě. Na druhou stranu je třeba ocenit odvalu autorky, jak metodologickou s aplikací DPSIR, tak multidisciplinární s využitím metod různých oborů zastřešených krajinou ekologií, která sama o sobě se proklamuje jako interdisciplinární přístup.

Cíle diplomové práce: Autorka nemusí souhlasit, ale z hlediska vymezení je zde poněkud zmatečně zastřešující koncept DPSIR uveden hned jako první cíl práce, podle mého jde o netradiční aplikaci metodologie na popis krajiny a její paměti (a to velmi oceňuji), nejde však řešený problém samotný, ale o to jakým způsobem je řešen. Cíl práce pak spočívá v historiografickém sledování dané lokality z hlediska probouzení zájmu o tuto krajinu jako hodnotu samu o sobě, se společnou pamětí přírody a společnosti a dopady politických rozhodnutí.

Teoretické zakotvení práce (metodologie) je promyšlené, zvládnuté a proto si mohu dovolit následující poznámku k autorce: Samozřejmě, s tvrzením o trvalé udržitelnosti jako základu sociální a kulturní ekologie se dá souhlasit na půdě katedry, ale rozhodně se nedá zobecňovat na celý proud sociální a kulturní ekologie - existují i jiná paradigmatata - C. O.

Sauer (1925) - kulturní krajina, J. Steward (1955) - multilineární evoluce, kultura jako adaptace - M. Bookchin (1980) - sociální ekologie jako revoluce (anarchistická) společnosti a sociální ekologie jako legitimní dědictví Chicagské školy už z kanonických textů R. E. Parka z r. 1925 kde najdeme ekologický přístup a prostor města včetně natural areas vymezovaných i sociálně a kulturně v detailu těchto „přirozených území“.

Autorce se podařilo nezapadnout do bažiny estetický diskusí a kantovských premis, to však neznamená, že Míchalova snaha o objektivní hodnocení krajinného rázu na základě staršího Dvořákovy normativního přístupu je v estetice přijímáno - viz Zuska. Jediné, na čem se dá shodnout, je, že existuje estetická hodnota přírody a krajiny.

Paměť krajiny má také význam ekosystémový, jde o paměť systému nebo jeho složek reagovat na turbulentní jevy, v této souvislosti by bylo vhodné uvést J. Sádla, kterého autorka cituje v souvislosti s evolucí krajiny "Paměť krajiny je spojena s tím, že krajina má kybernetiku, tj. má zcela určitý specifický způsob sebeřízení... Kdyby krajina neměla zpětnovazebnou kybernetiku, chovala by se buď chaoticky, náhodně, neuspořádaně, anebo by vůbec postrádala čas... Existuje-li paměť, existuje i její ztráta... Paměť staré krajiny bývá mohutnější. Paměť je schopnost regenerovat dřívější stav. Systém s pamětí má v zásobě víc alternativních stavů schopných oživení." Sádlo, J. (1991): Krajina jako interpretovaný text. Velmi dobře a stručně je naopak zvládnutá interpretace pojmu genius loci

Metody jsou důkladně uvedeny, je vidět že autorka se v nich pohybuje s jistotou a je nutno říci že jde o celý soubor metod, jak multidisciplinární povaha předkládané práce a sociální a kulturní ekologie vyžaduje, mapové podklady a jejich úskalí je dobře vysvětleno. Literární prameny jsou pak rozděleny na metodologickou a věcnou literaturu a toto rozdělení je (možná poněkud nestandardně, ale logicky obhajitelně) opakováno v přehledu literatury.

V popisu území oceňuji dobrou strukturu a více zdrojů, nejde o mechanické kopírování údajů z webu Bezručovo údolí.

Popis historického vývoje zájmového území podle schématu DPSIR je koncipován od obecného ke konkrétnímu i podle katastrální příslušnosti a přináší řadu cenných a zajímavých údajů, cenných pro další bádání v tomto území. Jde doslova o shromáždění kulturní paměti této krajiny. Pro dnešního čtenáře bude překvapivá bohatá cestní síť před rokem 1848 v dnešním Bezručově údolí a vliv spolků (Krušnohorský spolek Chomutov) srovnatelný s vlivem technických změn (zavedení železnice, zpracování lnu apod.). A samozřejmě také nelogické nahrazení původního jména údolí „Grundtal“ Petrem Bezručem, který pochopitelně ze Slezska neměl k tomuto údolí žádný vztah a paradoxně nahradil pamětní desku Aloise Schmidta, skutečného průkopníka turistiky v tomto údolí. Dokonalé zmatení a úmyslné vymazávání paměti krajiny začíná, dokončené ignorací za socialismu.

Sama autorka si je vědoma poněkud mechanické aplikace DPSIR na zvolený dějinný úsek (str. 81), skrytá kauzalita schématu je často překážkou popisu a porozumění co je odezva na co, přesto je tento postup přínosem právě z hlediska jeho limitů. Funkcionalismus ekologie se nedá beze zbytku aplikovat na vývoj vztahu společnost – krajina. Zcela souhlasím v tomto

smyslu se závěry v kap. 8.1. Přístupy bottom-up a Top-down se podle mého názoru zřetelně implicitně ukazují v politických rozhodnutích o zájmovém území.

Kritické připomínky:

- Abstrakt: vysvětlit DPSIR, je to první zmínka v textu, stejně tak v anglickém abstraktu. Nejpozději na str. 14 by chtělo vysvětlit zkratku DPSIR, co tento model znamená, vysvětlení zkratky se dozvídáme až na str. 16 a 21.
- Anglický abstrakt není dobrý, ani gramaticky (členy), používá se např. structure, local society, jde svým způsobem o indikaci osvojeného pojmosloví ve světové literatuře.
- U tabulek chybí zdroj dat.

V kapitole Exkurz (str. 110) a Doslov jde o víc než stručný přehled, tentokrát již bez svěřací kazajky DPSIR je přímo popsán vztah proměn společnosti a přírody, intuitivně více z hlediska konceptu SWOT. Považuji tuto část za velmi zdařilou, a proto uvádím **následující otázky:**

- Jaká je návštěvnost Bezručova údolí dnes a její struktura z hlediska dojezdové vzdálenosti?
- Jaká jsou největší ohrožení z hlediska sociální a kulturní ekologie Bezručova údolí – dá se najít analogie ohrožení v historickém popisu?
- Je aplikace konceptu DPSIR adekvátním cílem práce (viz komentář výše)?
- Nemohu souhlasit s tvrzením, že trvalá udržitelnosti je základem sociální a kulturní ekologie, to je až záležitost soudobého směru, viz komentář výše.

Přínos práce: Práce ukazuje nejvíce ze všeho, co pro autorku znamená krajina Bezručova údolí. To není vůbec málo. Její analytická snaha porozumět proměnám společnosti a krajiny, provázanosti celého systému nazývaného krajina by byla bez osobní zainteresovanosti téměř nemožná, přinejmenším by nebyla tak úspěšná a čtivá. Stojíme před příběhem, který může mít mnoho podob pokračování. Metodologicky se ukazuje, podle mého názoru, že nosnějším konceptem než DPSIR pro takto pojaté téma je rozpracování paměti krajiny, zvláště její kulturní symbolické části a využití morfologie krajiny C.O. Sauera. To však nesnižuje pokus o aplikaci DPSIR a zvláště jeho střízlivé a věcné vyhodnocení. Z hlediska praktického přínosu jde o shromáždění paměti krajiny vybraného území.

Přílohy jsou ve své většině organickou součástí – mapovou a obrazovou – práce, uvítal bych více současných fotografií autorky celého průběhu cesty Bezručovým údolím se ztrátou i obnovou paměti, zvláště když se v této krajině často pohybuje a dobře ji zná. Oceňuji pečlivé schematické mapy cestní sítě.

Jazyk práce je kultivovaný, čtivý, a zůstává na odborné úrovni, gramatické chyby jsem nevyhledával nijak zvlášť, takže z mého hlediska se v textu nevyskytují. **Literatura** je obsáhlá, skutečně se s ní pracuje, k literatuře se vyjadřuji i výše, z hlediska tématu je samozřejmá dominance německé pramenné literatury (F. Selner).

Závěr: Diplomová práce Bc. Ludmily Rakové „Otisk proměn společnosti v podobě Přírodního parku Bezručovo údolí. Krajinně-ekologické vztahy a souvislosti v mé rodné krajině“, naplnila adekvátním způsobem vytčené cíle, prokazuje orientaci v literatuře k tématu, orientaci v použitých metodách a metodologických problémech zkoumání vztahu společnost-krajina, přináší dokumentaci paměti krajiny a splňuje kritéria standardně kladená na tento typ prací. Rád proto práci doporučuji k obhajobě s návrhem výsledné známky velmi dobře a bodů minimálně 15, max 17. Celkový výsledek lze změnit na výborně s přihlédnutím k průběhu obhajoby a reakcím na otázky oponentů.

V Českých Budějovicích 7. 6. 2013

PhDr. Miloslav Lapka, CSc.

EF JU v Českých Budějovicích a FF UK v Praze